ទម្លាប់

(custom)

បណ្ឌិត **ភ្តាន់ ធុល**
មន្ត្រីនាយកដ្ឋានទស្សនវិជ្ជានិងសង្គមវិជ្ជា,
វិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសង្គម,
រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

មនុស្សគ្រប់ជាតិសាសន៍នៅលើលោកនេះ សុទ្ធតែមានមាន ទម្លាប់របស់ខ្លួនគ្រប់ៗគ្នា។ វាអាចជា ទម្លាប់របស់បុគ្គល, ទម្លាប់របស់គ្រួសារ, ឬអាចជាទម្លាប់របស់ស្រុកទេស។ ទម្លាប់របស់បុគ្គលបង្កើតឱ្យមានទម្លាប់គ្រួសារ ដែលបុគ្គលនោះបានបង្កើតឡើង ហើយទម្លាប់គ្រួសាររួមផ្សំបង្កើតទៅជាទម្លាប់ស្រុកទេស ដោយអនុលោមទៅតាមគំនិតយល់ឃើញ និងកាលៈទេសៈ ឬបរិស្ថានដែលគេរស់នៅនៅក្នុងនោះ។ អ្នកស្រុកស្រែចុងកាត់មាត់ញកអាចមានទម្លាប់ខុសពីអ្នកស្រុកស្រែប្រជុំជន និងអាចខុសប្លែកពីអ្នកទីក្រុង។

ទម្លាប់របស់មនុស្សខុសពីទម្លាប់របស់សត្វ ដែលមានលក្ខណៈជាសភាវគតិ (ចំណេះដឹងពីកំណើត) គិតរាប់ចាប់តាំងពីការស៊ីស្មៅ, ផឹកទឹក, បៅដោះ, ការដេក ដើរ ឈរ អង្គុយ, ការបង្កាត់ពូជ។ សត្វមិនចេះបង្កើតទម្លាប់ដោយខ្លួនវាទេ។ ទម្លាប់របស់វាកើត មានឡើងដោយសារមនុស្ស ឬបរិស្ថានដែលវារស់នៅនៅក្នុងនោះបង្រៀនវា ពីព្រោះ ទម្លាប់មានប្រភពដើមដំបូងមកពី បញ្ញា (វិចារណញ្ញាណ) ពោលគឺ មនុស្សធ្វើវាឡើងតាមការគិតពិចារណា និងការយល់ឃើញរបស់ខ្លួនម្នាក់ៗ មានន័យថា ពួកគេយល់ឃើញបែបណា ហើយក៏គិតថា ល្អសម្រាប់ការរស់នៅហើយ ពួកគេក៏ធ្វើ រឿងនោះម្ដងជាពីរដង សារចុះសារឡើង ពីមួយថ្ងៃទៅមួយថ្ងៃ ពីមួយខែទៅមួយខែ និងពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំ ដដែលៗតកូនតចៅ។ ចំណែកឯសត្វមិនមានបញ្ញាស្វ័យប្រវត្តិដូចមនុស្សទេ លុះតែមនុស្សបង្រៀន ទើបទម្លាប់របស់វាកើតឡើង។

តើទម្លាប់ជាអ្វី? វាមានសារសំខាន់បែបណាខ្លះសម្រាប់អភិវឌ្ឍន៍គំនិត និងការរស់នៅរបស់យើងនៅក្នុងជីវភាព

ប្រចាំថ្ងៃ?

១.និយមន័យទម្លាប់

ទម្លាប់ បើប្រើជាកិរិយាស័ព្ទសកម្ម (transitive verb) មានន័យថា ធ្វើឱ្យធ្លាប់, ឱ្យថ្នឹក ឧទាហរណ៍ ៖ ទម្លាប់ខ្លួន, ទម្លាប់ចិត្ត, ទម្លាប់ដៃ, ទម្លាប់មាត់[១]។ ទម្លាប់ បើតាមខ្លឹមនេះ ទម្លាប់គឺជាការធ្វើឱ្យមនុស្ស ឬសត្វណាមួយមានបទពិសោធន៍ញយៗច្រើនដង រហូតដល់បាត់ជាតុបញ្ញា ដែលជាជាតុអំពើរបស់គំនិត នៅសល់តែជាតុអំពើដោយកាយ និងវាចា ដែលអាចប្រើក្លាយទៅជានាមស័ព្ទថា *ការដែលធ្លាប់, លំអានដែលធ្លាប់តែមានមក* ។ ឧទាហរណ៍ ទម្លាប់ចាស់បុរាណ; ធ្វើតាមទម្លាប់ពីមុនមក; មានទម្លាប់ពីនាយមក ជាដើម[២]។ នៅក្នុងខ្លឹមសារទម្លាប់នេះ ខ្មែរយើងច្រើនប្រើភ្ជាប់ជាមួយនឹងពាក្យ *ទំនៀម* ដែលមានន័យថា បវេណី, សណ្ដាប់ធ្នាប់, បែបបទ[៣] ដែលមានសទិសន័យជាមួយនឹងពាក្យទម្លាប់នេះដែរ គឺទៅជា ទំនៀមទម្លាប់ នេះឯង ។

ទម្លាប់ ឬ**ទំនៀមទម្លាប់** (customs) ឬអាចហៅម្យ៉ាងទៀតថា **របៀបរស់នៅបែបប្រពៃណី** (folkways) សំដៅទៅលើ **របៀបទូទៅ** (common ways) ឬ **ទម្លាប់ជាតួយ៉ាង** (typical habits) និង **គំរូឥរិយាបថ** (behavioral patterns) ផ្សេងៗទៀតដែលគេបានទទួលយកនិងអនុវត្តតាមដដែលៗ ដោយ **មនុស្សមួយក្រុម** ឬដោយ **សហគមន៍មួយ** ។ របៀបដូចបានរៀបរាប់មកនេះ **មានលក្ខណៈប្រពៃណី** ជារបៀបងាយស្រួល និងតស៊ូព្យាយាម ដែលត្រូវបានបន្ទំមកលើយើងដោយក្រុមរបស់យើងចាប់ ចាប់តាំងពីកើតមកម្ល៉េះ[៤]។ ឯចំពោះ **ប្រពៃណី** (traditions) វិញគឺជា **ទំនៀមទម្លាប់** ដែលគេបានអភិរក្សរាប់ជំនាន់មកហើយ ហើយជារឿយៗវាតែងចាក់ឫសគល់ និងមានឥទ្ធិពលយ៉ាងជ្រៅទៅលើ **ការគិត** និង **របៀបរស់នៅ**របស់មនុស្ស។ ទាំង **ទំនៀមទម្លាប់** និង **ប្រពៃណី** បានបន្តពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយ ដោយ **ការត្រាប់តាម** (imitation) និង **ការបង្រៀន**

---

[១] ជួនណាត *វចនានុក្រមខ្មែរ* រក្សាសិទ្ធិដោយវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ២០០៨, ទំព័រ ទម្លាប់

[២] -ដ- ទំព័រ ទម្លាប់

[៣] -ដ- ទំព័រ ទនៀម

[៤] Venancio B. Ardales, "*Introductory text to philosophy,*" 2nd printing, New York, 1974, p 54

(instruction)។ ពួកវាមានទំនោរដាក់សម្ពាធទៅលើ **បុគ្គលម្នាក់ៗឱ្យគោរពតាម** ដូចជា **ការជំទាស់** (disapproval), **ការសើចចំអក** (ridicule) ឬ **ការបង្អាប់ឱ្យខ្មាសគេ** (embarrassment) មកលើអ្នកទាំងឡាយណាដែលមិនគោរពតាមវា[៥]។

២. មូលហេតុនៃការបង្កើតទម្លាប់

ហេតុអ្វីបានជាគេត្រូវបង្កើតឱ្យមានទម្លាប់?

ដើម្បីបំពេញតម្រូវការនៅ ក្នុងក្រុមសង្គមដូចជា បុគ្គល, គ្រួសារ, សហគមន៍ជាដើម ហើយនិងដើម្បីឱ្យមានសណ្តាប់ធ្នាប់, ស្ថេរភាព និង សន្តិសុខ, សេចក្តីសង្ឃឹមនិងជំនឿជាក់លាក់, របៀបរៀបរយនិងអភិវឌ្ឍន៍នានា គេត្រូវតែបង្កើតទម្លាប់ឡើងសំដៅដាក់កម្រិតនិងគ្រប់គ្រងទៅលើ **ឥរិយាបថសមាជិក** ក្រុមសង្គមនោះ។ ប្រសិនបើគេមិនយកចិត្តទុកដាក់ឬមិនគិតគូដល់ទម្លាប់ទេ នោះការរំពឹងទុកពីវិបុលភាពសង្គមនឹងត្រូវទទួលរងនូវការមើលស្រាល, គ្មានសណ្តាប់ធ្នាប់, ហើយនិងការធ្វើព្រងើយកន្តើយដោយសមាជិកក្រុមសង្គមជាមិនខានៗ ហេតុដូច្នេះ គេត្រូវតែបង្កើតទម្លាប់ឡើងចាប់តាំងពីកម្រិតបុគ្គលទៅដល់គ្រួសារ និងទៅដល់កម្រិតសង្គមដ៏ធំទូលាយ។

៣. ការផ្ទៀងផ្ទាត់សច្ចភាពនៃទម្លាប់

ទាក់ទងទៅនឹងការស្វែងរកសច្ចភាពនៅក្នុងទម្លាប់នេះ យើងអាចនឹងចោទសំណួរថា តើទម្លាប់មានសច្ចភាពអាចឱ្យគេទុកចិត្តបានដែរឬទេ?

បើតាមបទពិសោធន៍នៅក្នុងការស្រាវជ្រាវរបស់ទស្សនវិទូ, អ្នកវិទ្យាសាស្ត្រ ក៏ដូចជាអ្នកទំនៀមទម្លាប់វិទ្យាសាស្ត្រមុនៗបានចង្អុលបង្ហាញឱ្យឃើញថា មានទម្លាប់ជាច្រើន ដែលនៅពេលមួយគេមានជំនឿយ៉ាងមុតមាំថា ពិត (true) តែក្រោយមកវាបែរទៅជាខុសទៅវិញ។ រឿងនេះពិតជាត្រឹមត្រូវ មិនត្រឹមតែទៅលើទម្លាប់ទូទៅប្រចាំថ្ងៃប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែវាក៏ពិតជាត្រឹមត្រូវចំពោះទម្លាប់របស់អ្នកវិទ្យាសាស្ត្រផងដែរ សូម្បីតែទស្សនវិទូដែលគេដឹងគ្រប់គ្នាថា មានការស្រាវជ្រាវមានលក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ និងដោយការរិះគន់ទៅលើការសម្រេចបានសច្ចភាពនោះក៏ដូច្នេះដែរ។ ចំពោះអ្នកវិទ្យាសាស្ត្រ, ទស្សន

[៥] Venancio B. Ardales, *op.cit*, p 55

វិទូ, និងអ្នកគិតហេតុផលដទៃៗទៀត **សច្ចភាព** (truth) មានសារៈសំខាន់បំផុតសម្រាប់ពួកគេ។ យើងត្រូវតែប្រាកដនៅក្នុងខ្លួនចំពោះអ្វីដែលយើងធ្វើជាប្រចាំនៅក្នុងជីវិតប្រចាំថ្ងៃរបស់យើង ពីព្រោះសកម្មភាពដែលកើតចេញមកពីទម្លាប់អាចត្រូវ និងអាចខុស។ ទម្លាប់ខុសកើតចេញមកពីគំនិតខុស រីឯទម្លាប់ត្រូវកើតចេញមកពីគំនិតត្រូវ។ ពេលខ្លះ អ្នកខ្លះប្រកាន់តាមទម្លាប់ខុស តែឥតដឹងខ្លួនថាខុសទេ នៅតែប្រកាន់ខ្ជាប់ថាត្រូវ។

តែទោះជាមានហេតុផលដូចបានរៀបរាប់មកខាងលើនេះក៏ដោយ ក៏គេមិនអាចទទួលយកនិងអនុវត្តតាមទម្លាប់ ដែលដូនតាបានបន្សល់ទុកឱ្យទាំងស្រុងនោះបានទេ ដោយហេតុថា ទម្លាប់ទាំងនោះមានសច្ចភាពមិនអាចឱ្យទុកចិត្តបាន ពីព្រោះថា ការបង្កើតទម្លាប់ដែលតម្រូវឱ្យប្រតិបត្តិតាមដោយមិនតម្រូវឱ្យសួរដេញដោលហេតុផលគឺជាកំហុស១ (ឧទាហរណ៍ វេទគឺជាពុទ្ធិពិសិដ្ឋ ជាពុទ្ធិដ៏ស័ក្តិសិទ្ធិដែលជាអំណោយរបស់អាទិទេព។ អាទិទេពបានប្រគល់គម្ពីរវេទដល់ពួកមនុ ដែលជាមនុស្សចម្បងបំផុតក្នុងលោក។ មនុនេះបានផ្សព្វផ្សាយគម្ពីរវេទដល់ពួកឥសី។ ពួកឥសីក៏បានបង្រៀនវេទមន្តអាគមមកឱ្យពួកព្រាហ្មណ៍តាមការរៀន ចាំតាម យល់តាម សូត្រតាម ដោយពុំមានសិទ្ធិដេញដោល[៦] សួររកខុសត្រូវអ្វីឡើយ ពីព្រោះគម្ពីរជាអំណោយអាទិទេព ហើយមានលក្ខណៈសច្ចៈរួចស្រេចទៅហើយ។); ការផ្ទេរឬការបញ្ជូនទម្លាប់មកឱ្យមនុស្សជំនាន់ក្រោយរបស់ដូនតាខ្លះដោយមិនប្រាប់ ឬពន្យល់ហេតុផលឱ្យបានយល់ច្បាស់ គឺ ជាកំហុស ១ (ឧទាហរណ៍ ពិធីកម្មនៅក្នុងពិធីមង្គលការដែលបានរៀបចំឡើងដោយជីដូនជីតា, ឪពុកម្ដាយ និងជាពិសេសគឺលោកអាចារ្យ មិនសូវដែលព្ន ការពន្យល់ពីហេតុដូចម្ដេចបានជាត្រូវរៀបចំពិធីហែជំនូន?, កាន់ផ្កាស្លា?, ការតម្រូវឱ្យកូនប្រុសកាន់ព្រះខ្គ, ពិធីបុកល័ក្តជា ដើម ឱ្យកូនប្រុស -ស្រី និងភ្ញៀវកិត្តិយសបានស្ដាប់ ដើម្បីយល់ដឹងឡើយ); ការទទួលយករបស់មនុស្សជំនាន់ក្រោយៗ ដោយមិន សួរហេតុផល (មិនចេះឆ្ងល់) ដូនតា ហើយចេះតែទទួលយកតៗគ្នាតាម

---

[៦] ឥន្ទ ឱមសាម៉េង, “ប្រវត្តិទស្សនៈ, សាសនា, សិលធម៌, នយោបាយ”, សាកលវិទ្យាល័យនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច, ២០០៥, ទំព័រ ២២

ទម្លាប់ជាប្រពៃណី គឺជាកំហុស ១ (ករណីកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាតៗគ្នាពីជីដូនជីតា, មកដល់ឪពុកម្ដាយ និងមកដល់កូនចៅជំនាន់ក្រោយៗតាមទម្លាប់ប្រពៃណីជាដើម)។ ប្រការទាំងបីចំណុចនេះរួមផ្សំបង្កើតឱ្យមានការយល់ និងការប្រតិបត្តិខុសនៅក្នុងទម្លាប់។

ហេតុនេះ ***ទម្លាប់*** *បើទោះជាវាបម្រើឱ្យតម្រូវការពិតប្រាកដរបស់បុគ្គល, ក្រុមគ្រួសារ, និងក្រុមសង្គមក៏ដោយ ក៏វាមិនមែនជាការផ្ទៀងផ្ទាត់មានសុពលដែលយើងអាចទុកចិត្តបាននោះទេ។ គេត្រូវតែផ្ទៀងផ្ទាត់សច្ចភាព នៅពេលគេទទួលទម្លាប់ណាមួយពីអ្នកណាម្នាក់ ឬមុនពេលគេបង្កើតទម្លាប់ឱ្យខ្លួនគេដោយខ្លួនគេ ឬឱ្យគ្រួសារ ពីព្រោះថា ទម្លាប់តែបើវាកើតឡើងចំពោះអ្នកណាហើយ អ្នកនោះពិបាកកែណាស់។ វាប្រៀបដូចសន្លឹកក្រដាស ឬសំលៀកបំពាក់ ដែលបត់ឬច្បត់ហើយ មិនងាយនឹងលាឱ្យស្មើស្អាតដូចដើមដូច្នោះដែរ។ តែបើគេអាចបង្កើតទម្លាប់ល្អឱ្យដល់ខ្លួនបាន គឺជារឿងប្រសើរបំផុត។ ជារួម គំនិតល្អបង្កើតទម្លាប់ល្អ គំនិតអាក្រក់បង្កើតទម្លាប់អាក្រក់។ គំនិតជាប្រភពនៃទម្លាប់។ គេត្រូវអភិវឌ្ឍគំនិតល្អ ដើម្បីឱ្យទម្លាប់ល្អមានវិបុលភាព។*

៤. បំណែងចែកទម្លាប់

គេអាចបែងចែកទម្លាប់ទៅជាបីបែបគឺ

៤.១. ទម្លាប់អាក្រក់

ទម្លាប់អាក្រក់ គឺទម្លាប់ទាំងឡាយណា ដែលផ្ដល់ផលអវិជ្ជមានដល់អ្នកបង្កើតវា។ ទម្លាប់អាក្រក់ហ្នឹងតែបើលូកកាលណាហិនកាលនោះ។ ទម្លាប់អាក្រក់មានច្រើនដូចខាងក្រោម៖

៤.១.១. ទម្លាប់ជឿលើការសង់ផ្ទះ ឬព្រះវិហារបែរមុខទៅទិសខាងកើត

ខ្មែរមិនមែនតែព្រះវិហារទេ គឺមានរហូតដល់ការសាងសង់ផ្ទះទៅទៀតដែលពួកគេមានជំនឿថាល្អ មានសិរីសួស្ដីក្នុងការសង់ព្រះវិហារ ឬផ្ទះបែរមុខទៅទិសខាងកើត។ នេះបើតាមអ្នកប្រកាន់បែបចាស់ ពីព្រោះមានគម្ពីរកុហក់មួយនិយាយថា បុគ្គលប្រុសស្រីណាធ្វើរោងទទឹងថ្ងៃពុំបានបុណ្យសោះឡើយហង លុះត្រាតែធ្វើបណ្ដោយថ្ងៃទើបបានបុណ្យ។ សង់ផ្ទះត្រូវតែបែរមុខ ទៅឯកើត ឱ្យព្រះអាទិត្យរះពី

កើតទើបធ្វើបុណ្យបានបុណ្យមានសិរីសួស្តីៗ ដល់ពេលទំនៀមនោះ វាកើតឡើងថ្នល់ជាតិធ្វើត្រង់ពីជើងទៅត្បូង រួចផ្ទះខ្លួននៅឯកើតថ្នល់ មិនធ្វើយកមុខមកឯលិចទេ ទយគូថផ្ទះមករកថ្នល់ ធ្វើទ្រុងជ្រូកមកក្បែរថ្នល់វិញ រួចមុខផ្ទះបែរទៅរកវាលស្រែៗ ចំណែកឯជនជាតិចិន ជាតិដទៃ ធ្វើផ្ទះបែរមុខមកឯលិចជិតគ្នាក្នុងភូមិជាមួយ លក់ដូរដាច់ មានប្រាក់កាសចាយវាយ ចំណែកឯខ្មែរដែលមានជំនឿធ្វើផ្ទះបែរមុខទៅកើត ធ្វើស្រែចេះតែមិនសូវបាន ស្រូវ ក៏មិនដឹងខ្លួនថាខ្លួនហ្នឹងមានជំនឿមិនទាន់ត្រូវៗ រឿងហ្នឹងមកពីគម្ពីរកុហក គឺគម្ពីរដែលថា ធ្វើរោងទទឹងថ្ងៃមិនបាន បុណ្យនោះៗ

ទាក់ទងទៅនឹងជំនឿលើទិសនេះដែរ បើដំណេកក្បាលទៅលិចគេជឿថា ដំណេកខ្មោច ៗគេកប់ក្បាលទៅលិច ម្យ៉ាងទៀតទិសខាងលិច យើងហៅឯលិច មកពីព្រះអាទិត្យលិចនៅទិសខាងលិចៗ បើដំណេកក្បាលទៅឯ ជើងវាទាស់នឹងរាសីពីព្រោះខាងជើង គឺ ជើងៗ ដំណេកដែលត្រឹមត្រូវ គឺត្រូវបង្វែរក្បាលទៅឯត្បូង គឺទិសខាងត្បូង ព្រោះត្បូង គឺក្បាល ហើយសណ្តូកជើងទៅទិសខាងជើងៗ ទិសឯកើតព្រោះ ព្រះអាទិត្យរះមុននៅទិសឯកើតមានសិរីសួស្តីៗ ជំនឿបែបនេះមិនមានសច្ចភាពទេៗ សម្តេចព្រសង្ឃរាជជួន ណាត មាន ព្រះរាជសង្ឃដីការថា "ព្រះអង្គសឹងមិនដែលគិតពីរឿងទិសនេះទេ ហើយដូចជាមិនដែលធ្វើទុក្ខអ្វីផង មិនដឹងថាទិសអ្វីទេៗ រឿងនេះគេហៅថាទម្លាប់នេះឯងៗ

សរុបសេចក្តីមក នៅស្ទើរគ្រប់វត្តពុទ្ធ សាសនាខ្មែរទាំងអស់ ច្រើនតែកសាងព្រះវិហារបែរមុខទៅទិសខាងកើត រឿងនេះមិនមែនមានតែខ្មែរទេ ថៃក៏មានដែរៗ បើលាវលង្កាភូមា ដែលជាអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាដែរនោះ គឺស្រេចតែនឹងទិស បើព្រែកនៅពីលិច ព្រះវិហារបែរមុខមកឯលិច បែរទៅឥសាន បែរទៅឯជើង គឺស្រេចតែនឹងទិស ឬជ្រាយៗ ឯផ្ទះក៏ដូច្នេះដែរៗ ឯខ្មែរប្រកាន់ថាបែរមុខទៅឯកើតពីព្រោះដីវានៅទួលាយ រួចគេប្រកាន់ថាព្រះកាលដែលលោកពិចារណាអំពីបដិច្ចសមុប្បាទ ពិចារណាធម៌ដែលរាវរកឱ្យបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធនោះ គឺលោកបែរព្រះភ័ក្ត្រទៅឯកើត រួចម៉្មោះហើយក៏យកន័យហ្នឹងមកដាក់ថាព្រះបែរតែព្រះភ័ក្ត្រទៅឯកើតៗ តាមពិត ព្រះលោកក៏ជាមនុស្សដែរ

លោកមិនមែនជាសត្វ ហើយក៏មិនមែនជាគល់ឈើដែរ។ ហេតុនេះ ព្រះជន្ម៨០គត់ ព្រះអង្គយាងទៅគ្រប់ទិសទីដើម្បីសម្ដែងធម៌ប្រោសសព្វសត្វ មិនមែនព្រះអង្គប្រកាន់យកតែទិសខាងកើតនោះទេ។ មិនគួរបង្កើតទម្លាប់ជឿខុសឡើយ។

៤.១.២.ទម្លាប់ជឿខុសក្នុងការដាំឬស្សីស្រុក ឬដើមគរ

ចាស់សម័យមុន (កំឡុងពេលពី ព.ស.២៤២៧/គ.ស.១៨៨៣ និង ព.ស. ២៥ ១៣/គ.ស.១៩៦៩) មានជំនឿថា ក្មេងៗសូម កុំដាំឬស្សីស្រុក ព្រោះតែឬស្សីស្រុកនោះធំល្មមធ្វើស្នែងខ្មោចបាន ក្មេងៗទាំងនោះនឹងងាប់ហើយ ក្មេងៗទាំងនោះក៏លែងហ៊ានដាំ។

ចំណែកឯជំនឿលើការដាំដើមគរវិញ ក៏ពួកក្មេងៗមិនហ៊ានដាំដែរ ពីព្រោះគរតាមជំនឿតែកាលណាធំបានល្មមធ្វើសសរក្ដាំយោងបាន ពួកក្មេងៗទាំងនោះនឹងត្រូវស្លាប់ជាមិនខាន ពួកគេក៏ខានដាំគរនិងឬស្សីទៅ។ ទម្លាប់ហ្នឹងមិនស្រួលទេ វាខាតធំណាស់។ ឬស្សីឥឡូវឡើងថ្លៃ ឬស្សីស្រុកស្រែមួយដើមថ្លៃ១៥ រៀល (ព.ស. ២៥ ១៣) លុះចាំដល់អាយុ ៧០ទើបអាចដាំបាន ឃើញថាវាខាតខ្លាំងណាស់។ ឯគេអ្នកដែលមិនប្រកាន់ជំនឿនេះ គេដាំលក់បានលុយ គេមិនឃើញទៅជាអ្វីផង។ ទម្លាប់បែបនេះ គេហៅថាទម្លាប់មិនល្អទេ។ ដូចស្រុកខ្លះ ខេត្តខ្លះជឿតាមក្បួនមួយថា នៃ ដើមឈើកុំដាំឱ្យចាក់ឫសដល់សសរផ្ទះណា រឿងហ្នឹងវាធ្វើឱ្យស្លាប់កូនស្លាប់ចៅចង្រៃធំណាស់។ ឯអ្នកដែលយល់ឃើញត្រូវ គេគិតថា ការដាំដើមឈើនេះ កាលណាវាធំទៅ វាស្រូបយករស់ជាតិក្រខ្វក់ៗ វាឱ្យម្ហូប់ វាជក់យករស់ជាតិពុលខ្លះ។ ខ្មែរដែលចងគោក្រោមផ្ទះ ជុះនោម ពពឹកពពរ វាអួរអាប់នៅទីនោះហេតុអ្វីបានជាវាមិនសូវអីវាចេះតែរស់។ នេះមកពីយើងធ្វើផ្ទះរនាបក្រាលក្ដារមានប្រហោង ជញ្ជាំងស៊ឹក មានខ្យល់ចេញចូលបានល្អ។ បើជាផ្ទះថ្មវិញ បើបែបនេះពិតជាមិនសុខទេ ពីព្រោះជម្ងឺវាកើតឡើងពីភាពអួរអាប់ប៉ុន្តែផ្ទះយើងវាស្រួលមកពីវាមានខ្យល់បក់ទៅមកល្អ។រួចអ្នកមិនយល់ មិនហ៊ានដាំដើមឈើទេនៅក្នុងភូមិទេ។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាមានកន្លែងខ្លះឱ្យត្រង់ទាំងត្រង់ល កណ្ដាលថ្ងៃ អត់ដាំដើមឈើទេ។ បើវត្តមិនជាអ្វីទេ វត្តមើលទៅទ្រុប តែឡូវហ្នឹងបាត់ហើយ។ គំនិតហ្នឹងកាន់តែអន់ហើយ នៅតែតាៗទេ តាៗហ្នឹងនៅមិនប៉ុន្មានគាត់ទេ តាៗ

ហ្នឹងនៅប្រកាន់មាំណាស់ តែរៀបដើរទៅឯណា គាត់យកដៃខ្ទប់ច្រមុះដកដង្ហើមមើល៍ ខាងឆ្វេងធូ ឬខាងស្ដាំធូ? បើខាងឆ្វេងធូ ជាងគាត់ឈានជើងឆ្វេងមុន ដល់ពេលរៀបទៅបូលដង្ហើមសិន ថាតើដង្ហើមរស់នៅឯណា នៅចំថ្ងៃណាមួយក្នុងចំណោមថ្ងៃទាំង៧។ ថ្ងៃនីមួយៗសុទ្ធតែត្រូវគ្នានឹងទិសមួយជាប្រាកដ...ឧទាហរណ៍ អាទិត្យ ឧត្ដរ...សៅរ៍ទក្សិណ...អូ! ថ្ងៃនេះថ្ងៃសៅរ៍ ទៅឯត្បូង! ផ្លូវទៅឯជើង ប៉ុន្ដែ គាត់ទៅឯត្បូងសិន។ រួចដល់វាធ្លាប់ជឿទៅ បើមិនធ្វើអញ្ចឹងចេះតែរង្គាសចិត្ត។ រឿងហ្នឹងគេហៅថាអ្នកកាន់ក្បួនពេក។

ទាក់ទងទៅនឹងក្បួនកូមាមួយហៅកុក អំពីជំនឿក្នុងការធ្វើដំណើរ។ ក្បួននេះចែងថា សូមបួងសួងមហាលាភាឱ្យចរយាត្រាទៅណានឹងបានលាភគាប់ចិត្ត ជើងក្អែកកាកបាទបង្កើតអន្ដរាយ ទោះទៅជិតឆ្ងាយ កុំបីឱ្យចរយាត្រា ដល់ពេលរៀបចំទៅ ឡានរៀបចេញហើយ ប៉ុន្ដែ ដល់ពេលបើកទៅដូចជើងក្អែក ក៏ខានទៅតែម្ដងទៅ។ រឿងបង្កើតទម្លាប់ជំនឿខុសនេះគឺវាខាតអញ្ចឹង។ វាជាទម្លាប់មិនល្អទេ ទម្លាប់ហ្នឹងគ្មានទំនងទេ ប៉ុន្ដែ យើងមិនហ៊ានថា តែហ៊ានថាគាត់ជេរ ប៉ុន្ដែ គាត់មិនហ៊ានជេរនឹងមុខ គាត់ជេរក្រោយខ្នងថា មនុស្សចង្រៃអីអញ្ចឹង ខ្លួនចេះដឹងអីជាងគេ?[៧]។

៤.១.៣. ទម្លាប់ជឿថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំខុស

នៅក្នុងការទិញរបស់ទ្រព្យធំៗចូលផ្ទះដូចជារថយន្ត ឬក៏ធ្វើពិធីឡើងគេហដ្ឋានថ្មី រើសគូស្រករ ភ្ជាប់ពាក្យ ឬរៀបមង្គលការ កូនប្រុស-ស្រីជាដើម សុទ្ធតែត្រូវរកគ្រូគន់គូរមើលជោគជតារាសី ថាតើត្រូវយកថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំណាល្អ។ តាមចំណាំថ្ងៃដែលល្អដែលអ្នកមានជំនឿនេះចង់បាន គឺថ្ងៃច័ន្ទ ដើមទ្រព្យ ថ្ងៃសុក្រ (= សុខ) ; តាមពិត សុក្រ និងសុខ នេះមិនមានន័យដូចគ្នាឡើយ) គឺសុខសប្បាយ។ កាលលពី១០០ ឆ្នាំ មុន ការរើសរកថ្ងៃខែ ឆ្នាំល្អនេះ ប្រព្រឹត្តទៅដោយខានមិនបានឡើយ ពីព្រោះជាថ្ងៃមាន សិរីសួស្ដី ជ័យមង្គល រកស៊ីមានបាន កូន ចៅប្រុសស្រីអាចរស់នៅជាមួយគ្នារហូតដល់ទៅខាំចេករបូតខាំពោតល្បេះ។ តែមក ដល់សម័យសព្វថ្ងៃ ជំនឿនេះបានចុះ

---

[៧] ខ្សែអាត់សម្លេង កិច្ចសម្ភាសអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ដោយសម្ដេចព្រះ មហាសុមេធាធិបតី ជោតញ្ញាណោ **ជួន ណាត** អំពីវិហារបែរមុខទៅកើត។

ថយឥទ្ធិពលហើយ ដោយសារតែសច្ចភាពនៅក្នុងជំនឿនោះមិនអាចឱ្យគេជឿទុកចិត្តបាននៅក្នុងជីវិតតថ (real life)។ នៅត្រង់ចំណុចនេះ **ភិរម្យ ង៉ុយ** ក៏បានបញ្ជាក់ផងដែរ នៅក្នុងល្បះទី៧៩នៃច្បាប់ល្បើកថ្មីរបស់លោកថា "កូនអើយអ្នកចាំ កុំជឿខែឆ្នាំ កុំជឿតម្រា ពាក្យក្បួនតម្រាយ កើតពីមនុស្សចារ ពីដូនពីតា ចារតាមសម្គាល"[៨]។

សរុបសេចក្តីមក គ្រប់ថ្ងៃទាំង៧ ខែទាំង១២ និងឆ្នាំទាំង១២ សុទ្ធតែល្អទាំងអស់ តែជីវិតតថដែលល្អមិនអាចពឹងផ្អែកតែទៅលើថ្ងៃខែឆ្នាំនេះបានទេ ត្រូវយកចំណេះវិជ្ជា បទពិសោធន៍ការងារ ជំនាញវិជ្ជា ហើយនិងនិស្ស័យ (ចំណង់ចំណូលចិត្តរវាងកូននិងកូន) របស់កូនត្រូវគ្នា មានចិត្តស្រលាញ់គ្នា (ទម្លាប់ចាស់ទុំជំនាន់មុនមិនចូលចិត្តឱ្យកូនស្រលាញ់គ្នាមុនរៀបការនោះទេ ដូចសុភាសិតចាស់បុរាណពោលទុកមកថា បើក្រមុំឱ្យចូលដណ្តឹងម្តាយ បើមេម៉ាយឱ្យចូលដណ្តឹងចិត្ត។) ចង់រស់នៅជាមួយគ្នាទើបល្អ។ និយាយជារួមកូនប្រុសស្រីត្រូវមានគុណសម្បត្តិសំខាន់៣ គឺ សមត្ថភាព, សុខភាព, និង គុណធម៌។

៤.២. ទម្លាប់យ៉ាងកណ្តាល

ទម្លាប់នេះធ្វើក៏បាន មិនធ្វើក៏បាន ឧបមាថា យើងចង់ធ្វើក៏ធ្វើទៅ បើ មិនចង់ធ្វើក៏គ្មានខុសត្រូវអ្វីទេ។

៤.៣. ទម្លាប់ល្អ

ទម្លាប់ល្អជាទម្លាប់ត្រូវច្បាប់ ទម្លាប់ត្រូវរបៀបល្អសមរម្យ ជាទម្លាប់ដែលឱ្យផលដល់អ្នកធ្វើនូវសេចក្តីសុខ និងសេចក្តីចម្រើន។ ខាងក្រោមនេះគឺជាទម្លាប់រស់នៅល្អ១៥ចំណុចរបស់ជនជាតិជប៉ុន៖

៤.៣.១. គោរពពេលវេលា

បើសិនជាអ្នកណាត់ជួបជនជាតិជប៉ុន អ្នកនឹងកម្រនឹងឃើញពួកគេមកយឺតម៉ោងណាស់។ នេះដោយសារតែជនជាតិជប៉ុនឱ្យតម្លៃទៅលើពេលវេលារបស់ខ្លួនឯង ហើយក៏ឱ្យតម្លៃទៅលើពេលវេលារបស់អ្នកដទៃដែរ។ កត្តាមួយទៀតដែលតម្រូវឱ្យជនជាតិជប៉ុន ត្រូវតែគោរពពេលវេលាតែម្តងនោះ គឺការធ្វើដំណើរនៅទីសាធារណៈ ដូចជាការជិះរថភ្លើង និងការជិះរថយន្តក្រុងជាដើម។ ប្រសិនបើពួកគេទៅយឺតតែ១នាទី រថភ្លើង ឬរថយន្តក្រុង

[៨] យឹង ហុកឌី "ក្រមង៉ុយ និង ស្នាដៃ" គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយអង្គរ ភ្នំពេញ, ២០០៨, ទំព័រ ៩៩

អាចនឹងត្រូវ ចេញចោល ហើយពួកគេត្រូវរង់ចាំរហូតដល់៥នាទី ឬ១០នាទីក្រោយ ខ្លះដល់ទៅ១ម៉ោង ហើយរថភ្លើងខ្លះទៀតនោះ មួយថ្ងៃចេញតែពីរបីដងទេ អញ្ចឹងពួកគេអាចរង់ចាំដល់ពេលល្ងាច ឬក៏ ថ្ងៃស្អែកក៏ថាបាន។ នេះគឺជាកត្តាជម្រុញមួយធ្វើឱ្យពួកគេឱ្យតម្លៃពេលវេលាមួយនាទី ៗខ្លាំងមែន ទែន។

៤.៣.២. សុជីវធម៌

នេះគឺជាចំណុចពិសេសមួយរបស់ជនជាតិជប៉ុន ដែលត្រូវបានមនុស្សទូ ទៅដឹងឮអំពីវា។ ជនជាតិជប៉ុនតែងតែមាន ការគួរសមជាមួយនឹងអ្នកដទៃជានិច្ច មិនថាពួកគេ ស្គាល់ ឬមិនស្គាល់គ្នានោះទេ។ បើពួកគេដើរបុកអ្នក ពួកគេនឹងសុំទោសអ្នក តែបើអ្នកដើរបុកពួក គេ ក៏ពួកគេសុំទោសអ្នកដូចគ្នាដែរ។ នេះគឺជា អត្តចរិកល្អមួយ ដែលជនជាតិជប៉ុនបានបំពាក់នៅជាប់នឹងខ្លួន។

៤.៣.៣.មិនបង្កការរំខានដល់អ្នកដទៃ

បើសិនជាអ្នកទាំងអស់គ្នាបានដើរជាមួយនឹងជនជាតិជប៉ុន អ្នកទាំងអស់គ្នានឹងឃើញថា ពួកគេព្យាយាមអង្គុយឱ្យតែខ្លួនឯងល្មមបានហើយ ដោយមិនព្យាជៀតជ្រែកឱ្យទៅប៉ះដល់កន្លែងអ្នកដទៃទេ ហើយប្រសិនបើពួកគេមានវ៉ាលីធំៗវិញ ពួកគេខិត ខំព្យាយាមដាក់វាឱ្យនៅក្បែរខ្លួន ដើម្បីកុំឱ្យវាទើសទៅដល់អ្នកដទៃ ហើយពួកគេក៏ មិនបង្កសម្លេង រំខានទៅដល់អ្នដទៃផងដែរ។ ជនជាតិមួយនេះមានភាពឯករាជ្យនៅក្នុងខ្លួនច្រើន ពួកគេចូលចិត្ត ពឹងផ្អែកទៅលើខ្លួនឯងមុននឹងពួកគេពឹងផ្អែកទៅលើអ្នកដទៃ។ គេអាចសង្កេតឃើញជនជាតិជប៉ុន ចាស់ៗជាច្រើន អ្នកខ្លះកាន់ឈើច្រត់ អ្នកខ្លះទៀតអាចនឹងពិការត្រង់ណាមួយ ប៉ុន្តែពួកគេព្យាយាម ធ្វើដំណើរដោយខ្លួនឯងដោយមិនមានអ្នកណាមកជួយ ឬមកជូនដំណើរអ្វីនោះទេ។ អ្វីដែលពួកគាត់អាចធ្វើដោយខ្លួនឯងបាន ពួកគេខិតខំធ្វើដោយខ្លួនឯងតែម្តង។

៤.៣.៤. គិតគូពីមនុស្សនៅជុំវិញខ្លួន

ជនជាតិមួយនេះគិតចិត្តអ្នកដទៃណាស់។ ប្រសិនបើជា នៅក្នុងអាហារដ្ឋានមួយ ពួកគេកំពុងតែទទួលទានអាហារតាមធម្មតា ប៉ុន្តែនៅខណៈពេលនោះ មានភ្ញៀវជាច្រើនទៀតកំពុងឈរង់ចាំ ដើម្បីបានកន្លែងអង្គុយ នោះពួកគេគេខិតខំញ៉ាំ

អាហារឱ្យ បានលឿនបំផុត ដើម្បីធ្វើយ៉ាងណាសល់កន្លែងនេះអាចឱ្យអ្នកផ្សេងមកអង្គុយទទួលទានអាហារ ជាមួយគ្នាបានដែរ ហើយប្រសិនបើពួកគេក្រោកចេញពីតុកៅអីណាមួយ ពួកគេនឹងរៀបតុកៅអីនោះឱ្យបានស្អាត់ឡើងវិញ ទោះបីជាវាមិនមែនជាកតព្វកិច្ចរបស់ពួកគេក៏ដោយ ដោយសារតែពួក គេគិតថា ការធ្វើទង្វើបន្តិចបន្តួចនេះអាចជួយសម្រួលដល់អ្នកដែលគេរង់ចាំរៀបចំពីក្រោយយើង ហើយការនេះបង្ហាញពីការយកចិត្តទុកដាក់របស់ពួកគេទៅកាន់អ្នកដែលកាន់ការងារមួយនេះ ដែលអាចឱ្យអ្នកកាន់ការងារនោះមានអារម្មណ៍កក់ក្តៅ និងសប្បាយចិត្តពេញមួយថ្ងៃបាន។

៤.៣.៥. ជួយចេញពីចិត្ត

បើអ្នកទាំងអស់គ្នាទៅដើរលេងនៅជប៉ុន ហើយអ្នកទាំងអស់គ្នា វង្វេងផ្លូវ ឱ្យតែអ្នកទាំងអស់គ្នារកឃើញជនជាតិជប៉ុនណាម្នាក់ នោះអ្នកទាំងអស់គ្នានឹងមានអារម្មណ៍កក់ក្តៅ ពួកគេនឹងព្យាយាមប្រាប់អ្នកទាំងអស់គ្នា ថាអ្នកទាំងអស់គ្នាគួរទៅកន្លែងណា បើ សិនជាអាច ពួកគាត់អាចនឹងនាំអ្នកទាំងអស់គ្នាទៅដល់កន្លែងដែលអ្នកទាំងអស់គ្នាត្រូវទៅតែម្តង។ នេះគឺជាការជួយមួយដែលចេញពីចិត្ត។ ជនជាតិខ្មែរយើងក៏មានលក្ខណៈបែបនេះដែរ គឺការជួយ ដោយសុទ្ធចិត្ត។

៤.៣.៦. មានវិន័យ

អ្នកកម្រនឹងឃើញជនជាតិជប៉ុនបោះចោលសម្រាមផ្តេសផ្តាស់ណាស់ ផ្ទុយមកវិញយើងមានតែឃើញពួកគេរើសសម្រាមដែលអ្នកដទៃបោះចោលទៅដាក់ក្នុងធុងសម្រាម វិញទៀត។ ពួកគេមានសណ្តាប់ធ្នាប់ មិនបង្កភាពរញ៉េរញ៉ៃ មិនចោលសម្រាមផ្តេសផ្តាស ប្រសិន បើពួកគេទៅដល់កន្លែងណា ក៏មិនបង្ការរំខានទៅដល់អ្នកនៅជាមួយពួកគេដែរ។ ខ្ញុំធ្លាប់ឮគេនិ យាយថា ជនជាតិជប៉ុនចូលចិត្តតម្រង់ជួរ តាមពិតទៅ នេះគឺជាវិន័យរបស់ពួកគេ ប្រសិនបើពួកគេ ចូលក្នុងបន្ទប់ទឹក បើមានមនុស្សច្រើនត្រូវរង់ចាំពួកគេត្រូវឈរតម្រង់ជួរចាំចូលម្នាក់ម្តងៗ ពុំមាន អ្នកណាប្រជ្រៀតដណ្តើមចូលមុននោះទេ។

៤.៣.៧. មានការអត់ធ្មត់ខ្ពស់

មានសំណួរមួយ បើសិនអ្នកទាំងអស់គ្នាចង់ញ៉ាំអាហារនៅក្នុង ហាងមួយ

ប៉ុន្តែហាងមួយនោះមានមនុស្សរង់ចាំច្រើនមែនទែន តើអ្នកគិតថា ត្រូវតែរង់ចាំដើម្បីអាច ដល់ពេលខ្លួនឯងបានចូលញ៉ាំនោះ ឬក៏យកពេកពេលហ្នឹងទៅរកកន្លែងផ្សេងដើម្បីញ៉ាំវិញ? មនុស្សដែលមិនសូវមានការអត់ធ្មត់ នឹងគិតថា ខ្ជិលចាំណាស់ ខ្ញុំទៅរកកន្លែងផ្សេងដើម្បីញ៉ាំវិញ ល្អជាងខុស ត្រូវគ្នាបន្តិចបន្តួចមិនអីទេ។ ប៉ុន្តែសម្រាប់ជនជាតិជប៉ុនវិញ បើសិនពួកគេចង់ញ៉ាំនៅ កន្លែងហ្នឹងហើយ ពួកគេសុខចិត្តចំណាយពេលវេលាឈររង់ចាំនៅកន្លែងនោះ រហូតដល់ពួកគេ អាចចូលទៅញ៉ាំនៅកន្លែងហ្នឹងបាន។ តើជនជាតិជប៉ុនមិនឱ្យតម្លៃទៅលើពេលវេលាឬ?មិនបែបនេះទេ តាមពិតទៅជនជាតិជប៉ុនឱ្យតម្លៃទៅលើពេលវេលាណាស់ ដូចដែលយើងបានជជែកគ្នានៅ ខាងលើរួចមកហើយ ប៉ុន្តែពួកគេគិតថា ការចំណាយពេលរង់ចាំរបស់ពួកគេមានប្រសិទ្ធិភាព ពួក គេនឹងទទួលបានលទ្ធផលមួយដែលគាប់ចិត្តរបស់ពួកគេ។ ការចំណាយពេលកន្លះម៉ោងមួយម៉ោង ឬពីរម៉ោងរបស់ពួកគេក្នុងការរង់ចាំនេះ អាចផ្តល់មកឱ្យពួកគេវិញនូវអាហារមួយដ៏ឆ្ងាញ់ពិសា។ ប៉ុន្តែ សម្រាប់អ្នកដែលមិនរង់ចាំវិញ គេនឹងអាចទទួលបាននូវអាហារមួយពេលដូចគ្នា ប៉ុន្តែមិនមែន ជាអាហារមួយពេលដែលឆ្ងាញ់ដូចអ្វីដែលពួកគេចង់បាននោះទេ ហើយបើពួកគេនៅឈរង់ចាំនៅ ក្នុងការប្រើប្រាស់សេវាកម្មណាមួយយូរ ពួកគេមិនដែលរហូតរាំ ឬនិយាយអ្វីទេ។

៤.៣.៨. គោរពសិទ្ធិនិងតួនាទីរបស់អ្នកដទៃ

បើមានជនជាតិជប៉ុនចូលទៅកាន់ស្ថាប័នណាមួយ ហើយគេប្រាប់អំពីគោលការណ៍ស្ថាប័ននោះ ជនជាតិជប៉ុននឹងរីករាយទទួលយកគោលណ៍ ទាំងនោះ ហើយគោរពទៅតាមគោលការណ៍របស់គេទាំងអស់ បើពួកគេទទួលយកបានពួកគេនឹងធ្វើ តែបើពួកគេទទួលយកមិនបានទេ ពួកគេនឹងដើរចេញដោយសុជីវធម៌ ពួកគេមិនតវ៉ាឱ្យអ្នកដទៃ ផ្លាស់ប្តូរគោលណ៍របស់គេ ដើម្បីតែខ្លួនឯងនោះទេ គឺពួកគេយល់អំពីគោលការណ៍ នៅក្នុងស្ថាប័ន នីមួយៗ ហើយពួកគេគោរពទៅដល់ស្ថាប័ននោះ។ ចំពោះអ្នកដែលមិនគោរពតួនាទីការងាររបស់ អ្នកដទៃវិញ ពួកគេតែងតែតវ៉ាឱ្យអ្នកដទៃផ្លាស់ប្តូរអ្វីមួយសម្រាប់តែខ្លួនគេ ឬក៏ពួកគេរអ៊ូរទាំ ពៀបជ្រាយ និយាយឌឺដងបែបនេះ បែបនោះជាដើម។ ទាំងនេះមិន

មែនជាអាកប្បកិរិយាល្អនោះទេ។

៤.៣.៩. ការរស់នៅស្អាត

ប្រហែលជាអ្នកទាំងអស់គ្នាយល់ដឹងដែរ អំពីការរស់នៅស្អាតរបស់ ជនជាតិជប៉ុន។ ការរស់នៅស្អាត់នៅទីនេះ គឺចង់និយាយសំដៅទៅលើការមានសណ្តាប់ធ្នាប់។ ទីក្រុងរបស់គេស្អាត មិនមែនស្អាតតែនៅលើផ្លូវថ្នល់ ដើមឈើរបស់រដ្ឋាភិបាលនោះទេ គឺស្អាតទាំង ផ្ទះរបស់ប្រជាជននៅតាមផ្លូវថែមទៀត។ ជនជាតិជប៉ុនមានទម្លាប់រស់នៅស្អាត មានអនាម័យតាំងពីដើមរៀងមក។ ពួកគេជឿថា ការសំអាតស្អាតៗនេះ ធ្វើឱ្យពួកគេមានសុខភាពល្អ មានអាយុវែង ហើយនិងនាំលាភសក្ការៈចូលមកក្នុងផ្ទះរបស់ពួកគេ។ ហេតុនេះគេអាចនឹងស្រមៃលមើល បើមាន ផ្លូវថ្នល់ស្អាត មានអំពូលភ្លើង មានការរៀបចំនៅខាងក្រៅស្អាត ប៉ុន្តែនៅតាមផ្ទះបែរជាគគ្រិច តើទីក្រុងនោះអាចនឹងស្អាតបានទេ? គឺវាមិនអាចស្អាត់ទៅរួចទេ។ ពួកគេយល់ថា នៅតាមផ្លូវស្អាត ផ្ទះ ប្រជាជនស្អាត ស្អាតទាំងក្នុង ស្អាតទាំងក្រៅ នោះទីក្រុងរបស់ពួកគេនឹងស្រស់ស្អាតខ្លាំងជាមិនខាន។

៤.៣.១០. ធ្វើការងារប្រកបដោយវិជ្ជាជីវៈ

លោកអ្នកប្រហែលជាធ្លាប់ជួបបទពិសោធន៍ថា ពេល យើងមានបញ្ហាមួយកើតឡើង ហើយយើងទៅរកស្ថាប័នណា មួយ ជួយ ដោះស្រាយ។ យើងទំនិយាយ អំពីបញ្ហា របស់ យើងប្រាប់បុគ្គលិក ក នេះរួចហើយ តែនៅពេលបុគ្គលិក ក នេះមិននៅ យើងជួប នឹងបុគ្គលិក ខ បុគ្គលិក ខ នេះមិនដឹងអ្វីទាល់តែសោះ ហើយយើងមិនអាចរកអ្នកណាមកជួយដោះស្រាយបញ្ហាដែលយើងបានប្រាប់ទៅរួចមកហើយនោះ។ ពួកគេអាចរុញដាក់អ្នកនេះ រុញដាក់អ្នក នោះរុញចុះរុញឡើង បញ្ហារបស់យើងមិនត្រូវបានដោះស្រាយទាល់តែសោះ។ តែសម្រាប់ជនជាតិ ជប៉ុនវិញ ប្រសិនបើការងារនេះគឺជាការងារដែលយើងបាននិយាយជាមួយគេហើយ បើទោះបីជាបុគ្គលិក ក នេះមិននៅក៏ដោយ បុគ្គលិក ខ គ ឃដែលនៅទាំងអស់គ្នា ឱ្យតែពួកគេឋិតនៅក្នុងតួនាទី ដែល ទាក់ទងជាមួយ អតិថិជន គឺពួកគេដឹងពីបញ្ហារបស់អ្នកទាំងអស់។ ភាពខុសគ្នានោះគឺឋិតនៅ ត្រង់ការងារក្រុមរបស់ពួកគេ បើទោះជាបុគ្គលិកនេះមិននៅ ក៏គេផ្តែផ្តាំទៅកាន់

បុគ្គលិកដែលពាក់ព័ន្ធ ដើម្បីផ្តល់សេវាកម្មមួយដ៏ល្អដល់អតិថិជនរបស់ពួកគេៗ ហេតុនេះ បើយើងទៅលើកក្រោយ គ្រាន់តែប្រាប់ពីឈ្មោះរបស់យើង គឺពួកគេដឹងថាបញ្ហារបស់យើងគឺជាអ្វីតែម្តងៗ

៤.៣.១១. ភាពរហ័សរហួន

កាលពីចំណុចមុន យើងបាននិយាយរួចម្តងមកហើយ អំពីការឱ្យតម្លៃពេលវេលារបស់ជនជាតិជប៉ុនៗ ជនជាតិជប៉ុនតែងតែមានការគិតមួយថា ពេលវេលាគឺមានតម្លៃណាស់ៗ ហេតុនេះ ពេលវេលាមួយនាទីៗរបស់ពួកគេនោះ គឺពួកគេធ្វើយ៉ាងណា ប្រើប្រាស់ពេលវេលាឱ្យអស់ពីលទ្ធភាពៗ បើគេបានឃើញស្ថានីយ៍រថភ្លើងជនជាតិជប៉ុន នោះគេនឹងឃើញថា ជន ជាតិជប៉ុនដើរលឿនៗណាស់ គឺសឹងតែរត់តែម្តងៗ ភាពរហ័សរហួនបែបនេះ ធ្វើឱ្យពួកគេចំណេញ ពេលវេលាបានច្រើនៗ

៤.៣.១២. មានការយោគយល់ច្រើន

ប្រជាជនជប៉ុនទូទៅ តែងតែមានការយោគយល់ទៅលើ មនុស្សចាស់, ស្ត្រីមានផ្ទៃពោះ, ឬក៏ស្ត្រីដែលមានកូនតូចៗ ពួកគេផ្តល់អាទិភាពឱ្យអ្នកទាំងនោះបានដើរទៅមុន ឬក៏ទទួលបានសេវាកម្មមុនពួកគេៗ តែបើយើងជាភ្ញៀវទេសចរណ៍វិញ ដែលមិនចេះភាសាជប៉ុនទៅលេងនៅជប៉ុន ពួកគេខិតខំព្យាយាមពន្យល់យើងមួយៗឱ្យយើងយល់ មានការពន្យល់ ជារូបភាពផង ជាកាយវិការផង ឬក៏ប្រើហ្គូហ្គលបកប្រែ ដើម្បីជួយសម្រួលទៅដល់យើង ដែលធ្វើឱ្យយើងមានអារម្មណ៍កក់ក្តៅៗ

៤.៣.១៣. ហាត់ប្រាណជាប្រចាំ

ជាទៅ ជនជាតិជប៉ុនមានទម្លាប់ក្រោកហាត់ប្រាណពេលព្រឹក ក្រោមពន្លឺព្រះអាទិត្យៗ ពួកគេអាចហាត់ជាក្រុម ឬក៏ហាត់ម្នាក់ឯងៗ តែបើពួកគេមិនបានក្រោកហាត់នៅពេលព្រឹកដោយខ្លួនឯងទេ ក៏ពួកគេតម្រូវឱ្យមានការហាត់ប្រាណមួយផ្សេងទៀតដែរ នោះគឺ ការធ្វើដំណើរនេះឯងៗ ថ្វីត្បិតតែជនជាតិជប៉ុន ជាទូទៅតែងតែប្រើសេវាសាធារណៈនៅក្នុងការធ្វើ ដំណើរពីកន្លែងធ្វើការទៅផ្ទះ និងពីផ្ទះទៅកន្លែងធ្វើការ ឬក៏ទៅទីកន្លែងផ្សេងក៏ដោយ គឺពួកគេត្រូវតែ ដើរពីផ្ទះទៅស្ថានីយ៍ៗ ស្ថានីយ៍រថភ្លើងរបស់ពួកគេមានទំហំធំៗណាស់ ហេតុដូចនេះ ពួកគេត្រូវតែ

ចំណាយពេលដើរឱ្យស្រកគីឡូ។ ហេតុដូចនេះហើយបានជាគេតែងសង្កេតឃើញជនជាតិជប៉ុនមាន រាងសមសួន និងមានសុខភាពល្អ។

៤.៣.១៤. បរិភោគអាហារល្អៗ

នៅតាមសាលារៀនជាពិសេសតែម្តង គឺពួកគេតែងតែមានឈុត អាហារសម្រាប់សិស្សានុសិស្សរបស់គេជារៀងរាល់ថ្ងៃ។ ឈុតអាហារទាំងនោះមានដូចជាបាយ, បន្លែ, ស៊ុត, សាច់, ពោលគឺមានគ្រប់ជីវជាតិទាំងអស់ដើម្បីផ្តល់ទៅឱ្យសិស្ស។ អ្នករៀបចំអាហារបាន គិតទៅដល់ថាតើក្នុងម្ហូបមួយមុខៗមានកាឡូរីប៉ុន្មាន មានជីវជាតិប៉ុន្មានដើម្បីឱ្យសិស្សទទួលទាន ទៅទទួលបានថាមពល មិនឈឺពោះ និងមិនមានបញ្ហាសុខភាពជាដើម។ ជនជាតិជប៉ុនមិនចូល ចិត្តញ៉ាំអាហារហិរៗពេកទេ ព្រោះវាប៉ះពាល់ទៅដល់សុខភាព។

៤.៣.១៥. ប្រើគោលការណ៍ខៃហ្សេន(Kaizen) នៅក្នុងការរស់នៅ

គោលការណ៍ខៃហ្សេននេះ គឺជាគោលការណ៍ផ្លាស់ប្តូរអ្វីមួយ ដែលចេញអំពីការបន្សាំបន្តិចម្តងៗទៅនឹងបច្ចុប្បន្នភាព។ ឧបមាថា ប្រសិន បើយើងនៅក្នុងភោជនីយដ្ឋានមួយ ជាដំបូងគេជួលមនុស្សឱ្យរត់តុ ធ្វើម្ហូប និងគិតលុយជាដើម ប៉ុន្តែគេចង់ធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពវាការគិតលុយដោយម៉ាស៊ីនស្វ័យប្រវត្តិ ហើយមាន ម៉ាស៊ីនបញ្ជាម្ហូបស្វ័យប្រវត្តិ គេមិនផ្លាស់ប្តូរវាភ្លាមៗនៅក្នុងពេលតែមួយនោះទេ គឺគេដាក់ម៉ាស៊ីន ជាមួយនឹងមនុស្សម្នាក់ដើម្បីចាំជួយប្រាប់យើងថា តើត្រូវចុចម៉ាស៊ីននោះយ៉ាងមួយ។ ហេតុនេះ គេ ត្រូវបន្សាំយើងបន្តិចម្តងៗរហូតដល់ចេះចាំស្ទាត់ក្នុងការកម្ម៉ង់ម្ហូប ក្រោយមកទើបគេចាប់ផ្តើមដាក់ម៉ាស៊ីនមួយទៀត គឺម៉ាស៊ីនគិតលុយ ហេតុនេះ គេត្រូវមានមនុស្សម្នាក់ទៀត ដើម្បីបង្រៀនយើងពី របៀបគិតលុយយ៉ាងណាមួយ។ នៅពេលយើងស៊ាំនៅក្នុងការប្រើប្រាស់ម៉ាស៊ីនទាំងពីរនេះហើយ គេក៏ចាប់ផ្តើមដកមនុស្សចេញ ដើម្បីឱ្យយើងប្រើជាមួយនឹងម៉ាស៊ីនសុទ្ធតែម្តង។ ហេតុនេះ យើងអាច បន្សាំខ្លួនបានដោយមិនមានការលំបាកអ្វីឡើយ។ គោលការណ៍នេះក៏ប្រជាជនជប៉ុនប្រើដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍ប្រទេសរបស់គេដែរ គឺគេបន្សាំប្រជាជនរបស់គេបន្តិចម្តងៗរហូតដល់ពួកគេអាចទទួលយកបាន។ តាមពិតទៅ គោលការណ៍ខៃហ្សេន

នេះមិនត្រឹមតែប្រើប្រាស់នៅក្នុងប្រទេសជប៉ុនទេ គឺមាន ប្រើប្រាស់នៅក្នុងសហរដ្ឋអាមេរិក ក៏ដូចជាប្រទេសជាច្រើនទៀតនៅក្នុងពិភពលោកផងដែរ[៩]។

សេចក្ដីសន្និដ្ឋាន

ទម្លាប់ដើមដំបូងគឺចាប់ផ្ដើមឡើងដោយបញ្ញា តែដល់វាវិវត្តទៅជាទម្លាប់ពេញលេញ វាលែងមានជាតុបញ្ញាទៀតហើយ។ ទម្លាប់ បើកើតឡើងដោយបញ្ញានៅក្នុងបរិបទវិចារណញ្ញាណ (សម្មាសង្កប្ប និងសម្មាទិដ្ឋិ) វាជាទម្លាប់ល្អ អាចឱ្យគេទុកចិត្តបាន ប៉ុន្តែ បើវាកើតឡើងដោយឥន្ទ្រិយពុទ្ធិ វាជាទម្លាប់អាក្រក់ មិនអាចឱ្យគេទុកចិត្តបានទេ។ ឧទាហរណ៍ ទម្លាប់កាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាតៗគ្នាពីឪពុកម្ដាយមកកូនតៗជំនាន់ ដែលមិនមែនជាការ ទទួលយកដោយយល់ ឬដោយរៀនសូត្រច្បាស់លាស់ជាដើម។ ទម្លាប់អាក្រក់ តែបើកាលណាវាកើតឡើងនៅចំពោះអ្នកណាហើយ អ្នកនោះមិនងាយនឹងលះបង់ចោលទេ ព្រោះទម្លាប់អាក្រក់កើតឡើងមកពីអវិជ្ជា គឺទម្លាប់ដែលកើតឡើងមកពីឥន្ទ្រិយពុទ្ធិនេះឯង។

ហេតុនេះ ចូរកុំគិតថា យើងធ្លាប់ធ្វើអ្វី សំខាន់យកបញ្ញាមកគិត បើយល់ថាត្រូវទទួលយក តែបើគិតថាខុសលះចោល។ គេអាចពិនិត្យផ្ទៀងផ្ទាត់ទម្លាប់ដើម្បីរកសច្ចភាពដែលអាចទុកចិត្តបានតាមយៈ *វិបាក* (consequence) របស់វា។ បើវិបាករបស់វាជាសុខ និងចម្រើនដល់ទាំងអ្នកប្រព្រឹត្ត និងអ្នកដទៃ ទម្លាប់នេះល្អ ប៉ុន្តែបើវាឱ្យវិបាកផ្ទុយពីនេះ វាជាទម្លាប់អាក្រក់។

ពួកស្ដេចលេដ្ឋវី បានលើកសំណួរសួរព្រះពុទ្ធថា មានវិធីសាស្ត្រដឹកនាំច្រើនណាស់ លោកគ្រូនេះថាបែបនេះ លោកគ្រូនោះថាបែបនោះ ចុះព្រះអង្គថាដូចម្ដេចដែរ?

ព្រះពុទ្ធលោកត្រាស់ថា "ម្នាលលេដ្ឋវីទាំងឡាយ អ្នកទាំងឡាយស្ដាប់ក៏ស្ដាប់ទៅ កុំបដិសេធ អីមានវិធីដឹកនាំច្រើនណាស់ ប៉ុន្តែ អ្នកកុំបោះបង់ខួរក្បាលរបស់អ្នកចោល អ្នកត្រូវយកមកគិតពិចារណា ដោយល្អិតល្អន់ រាល់ពាក្យដែលគេផ្សព្វផ្សាយនោះ ប្រសិនបើវាមិនបាត់បង់ប្រយោជន៍ខ្លួនឯង និងអ្នកដទៃ តែវាប្រព្រឹត្តទៅដើម្បីប្រយោជន៍ខ្លួនឯងនិង

[៩] ឈួន ច័ន្ទធីតា, *ទម្លាប់ល្អ១៥យ៉ាងរបស់ជនជាតិជប៉ុន*, YouTube

អ្នកដទៃ អ្នកត្រូវទទួលយកទៅកុំគិតថាពាក្យនោះចេញពីប្រភពណា ជាពាក្យរបស់តថាគតក៏ដោយ ជាពាក្យរបស់ឥសីក៏ដោយ ឬជា ពាក្យរបស់អ្នកណាមួយក៏ដោយ ឱ្យតែវាពិត និងមានប្រយោជន៍ៗ ក៏ប៉ុន្តែ ពាក្យណាក៏ដោយ ទោះបីវាមានតំណ១០០ឆ្នាំ ២០០ឆ្នាំ រាប់ម៉ឺនឆ្នាំក៏ដោយ បើអ្នកពិចារណាដោយល្អិតល្អន់ហើយ វាអត់ ពិត ឥតមានប្រយោជន៍ អ្នកត្រូវតែលះបង់ចោលៗ

ដូចគ្នានេះដែរ ចិត្តមានជំពៅរបស់យើង បើទោះជាវានៅជាមួយរាងកាយយើងយូរប៉ុណ្ណាក៏ដោយ ធ្មេញដែលយើងស្រលាញ់ណាស់ តែបើវាត្រូវដង្កូវស៊ីអស់ហើយ គឺត្រូវតែដកចោលៗ យើងមិនមែនក្បត់វាទេ តែវាក្បត់យើង ព្រោះវាធ្វើឱ្យយើងឈឺៗ យ៉ាងណាមិញ នៅក្នុងនាមធម៌នៅក្នុងចិត្តរបស់យើងដូចគ្នា បើវាបង្កើតទិដ្ឋិ បង្កើតទៅនាំឱ្យយើងវង្វេងផ្លូវកាន់តែច្រើនគឺត្រូវតែ លះបង់ចោល ដោយមិនគិតថាវាជារបស់ជីដូនជីតាផ្តល់ឱ្យនោះទេៗ

គន្ថនិទ្ទេស

I- **ព្រឹត្តិប័ត្រ**, **ទស្សនាវដ្តី**, **សារព័ត៌មាន និង** Internet

១- *ខ្សែអាត់សម្លេង កិច្ចសម្ភាសអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ដោយសម្តេចព្រះមហាសុមេធាធិបតី ជោតញ្ញាណោ* ***ជួនណាត*** *អំពីវិហារបែរ មុខទៅកើត*

២- ឈួន ច័ន្ទធីតា, *ទម្លាប់ល្អ១៥យ៉ាងរបស់ជនជាតិជប៉ុន*, YouTube

II- **ស្នាដៃនិពន្ធជាភាសាខ្មែរ**

១- *យឹង ហុកឌី "ក្រមង៉ុយ និង ស្នាដៃ" គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ព ផ្សាយអង្គរ ភ្នំពេញ, ២០០៨*

២- *ជួនណាត វចនានុក្រមខ្មែរ រក្សាសិទ្ធិដោយវិទ្យា ស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ២០០៨*

៣- *ឥន្ទ ឱមសាម៉េង, "ប្រវត្តិទស្សនៈ, សាសនា, សិលធម៌, នយោបាយ", សាកលវិទ្យាល័យ នីតិសាស្ត្រ និង វិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច, ២០០៥*

III- **ស្នាដៃនិពន្ធជាភាសាអង់គ្លេស**

1- Venancio B. Ardales, *"Introductory text to philosophy,"* 2nd printing, New York, 1974,